

ASOCIAȚIA POMICULTORILOR DÂMBOVIȚENI : CAPITAL SOCIAL ȘI RAȚIONALITATE ÎN ACȚIUNEA COLECTIVĂ¹

Alexandra Mihai
Universitatea București

Materialul de față propune un model explicativ al acțiunii colective pornind de la teoriile raționalității actorilor sociali și a capitalului social. Funcționalitatea modelului a fost testată folosind analiza structurală în cadrul unui studiu de caz asupra Asociației Pomicultorilor Dâmbovițeni. Cazul studiat este interesant nu numai prin aceea că reprezintă un fenomen excepțional pentru țara noastră (cel al unei asociații profesionale în mediul rural), dar și fiindcă oferă un model pentru dezvoltarea altor zone din ruralul românesc.

În urma unor experiențe de teren în comunități rurale din România am putut observa modalități diferite de a răspunde (sau de a nu răspunde) unor probleme ce afectează întreaga comunitate sau un segment important al acesteia. De asemenea, am întâlnit în cadrul aceleiași comunități probleme la care comunitatea găsisse o soluție ce implica acțiunea colectivă, dar și probleme importante care nu aflaseră un asemenea răspuns.

O astfel de comunitate este satul Căndești Vale din comuna Căndești, județul Dâmbovița. Prima experiență de teren proprie în acest sat (iunie, 2001) a fost cea care a generat întrebările al căror răspuns l-am căutat în cea de-a doua deplasare (aprilie, 2002), marcată de identificarea unei asociații profesionale a pomicultorilor din Bazinul Pomicol Dâmbovița care își începuse activitatea de puțin timp. Asociația Pomicultorilor Dâmbovițeni (A.P.D.) își are originea și nucleul în satele-centru ale comunelor Căndești și Voinești. Ea se afla, la momentul cercetării, într-un proces de

creștere, atât ca număr de membri, cât și ca influență, iar acest proces a început odată cu schimbarea conducerii sale.

Între timp, asociația numără în jur de 300 de membri din sate de pe întreg teritoriul Bazinului Pomicol Dâmbovița dar și din afara acestuia. A organizat seminarii pentru pomicultori, precum și prima ediție a Festivalului Mărului în luna octombrie a anului 2001, a obținut pentru membrii săi substanțe fitosanitare gratuite, iar în prezent încearcă să obțină anumite avantaje în ceea ce privește desfacerea fructelor în piețele bucureștene.

Informațiile au dat naștere la întrebări ale căror răspunsuri au necesitat o documentare teoretică pe tema acțiunii colective și o nouă cercetare de teren. *Ce factori au facilitat înființarea și începerea funcționării asociației? Au fost acești factori mai degrabă externi (în sensul că țin mai degrabă de cadrul politic și economic mai larg) sau interni (în sensul că țin de caracteristicile comunității în care a luat naștere această asociație)?*

¹ Acest material folosește date culese în trei cercetări de teren succesive realizate în comunele Căndești și Voinești (județul Dâmbovița) sub coordonarea lector Lucian Pop (1999, 2001) și sub coordonare proprie

(2002), în cadrul proiectelor „Diagnoza problemelor sociale comunitare și dezvoltare comunitară” – coordonator prof. Elena Zamfir, Universitatea București, și „Dezvoltare regională în România / Rolul capitalului sociouman” (proiect CNCIS – C8) – coordonator prof. Dumitru Sandu.

Care au fost oportunitățile pe care mediul le-a oferit celor ce au inițiat asociația? Ce anume a determinat apariția acesteia într-un anumit moment și într-un anumit loc? Ce caracteristici ale structurii sociale i-au facilitat apariția?

Un alt set important de întrebări se referă la liderii A.P.D. În primul rând, ne interesează caracteristicile structurale ale acestora pentru a explica atât cooperarea dintre ei, cât și extinderea asociației prin cooptarea de noi membri, atât din comunitățile în care a apărut, cât și din zone mai îndepărtate. Prin ce anume se diferențiază membrii noii conducere de cei care s-au aflat la conducerea asociației în primele cinci luni de la înființare, timp în care ea nu a funcționat efectiv?

De asemenea, ne interesează motivația care a stat la baza implicării celor ce se află la conducerea A.P.D. În ce măsură este aceasta legată de anumite avantaje de ordin economic, în ce măsură este implicarea un mecanism de sporire a capitalului social prin creșterea prestigiului și prin intrarea în relații sociale utile și în ce măsură este ea determinată de anumite valori și norme care ghidează comportamentul liderilor asociației?

Pentru a explica succesul/insuccesul asociației, trebuie să știm și cum este percepută ea de către membrii actuali și potențiali. În ce măsură este A.P.D. cunoscută de către cei ale căror interese își propune să le reprezinte? În ce măsură consideră aceștia că asociația le reprezintă interesele?

De asemenea, trebuie să știm cum sunt percepuți liderii ei de către cei care au intrat în asociație dar și de către nemembri. Cum este percepută motivația lor de către membrii simpli ai A.P.D.? Dar de către nemembri? În ce fel influențează aceasta alegerea de a se înscrie sau nu în asociație?

Răspunsul la aceste întrebări a necesitat elaborarea unui model explicativ

al acțiunii colective, pornind de la teoria acțiunii colective și folosind o analiză de tip structural. În baza ei a fost posibilă înțelegerea modului în care interesele și acțiunile individuale sunt combinate astfel încât să dea naștere la interese comune și acțiuni colective care să permită maximizarea acestor interese.

Schemele din figurile 1 și 2 sistematizează fundamentarea teoretică a cercetării. În linie Coleman (1990) și Olson (1971), am pornit de la prezumția raționalității indivizilor, în sensul că acțiunile pe care aceștia le întreprind sunt orientate către satisfacerea propriilor interese.

Acțiunea colectivă este definită prin aceea că participarea conduce la beneficii difuze, dar presupune costuri precise (Elster, 1989). În consecință, indivizii raționali vor tinde să evite costurile implicate de participarea la acțiunea colectivă, fiindcă ei vor beneficia de rezultatele ei indiferent de măsura în care participă. Apare astfel problema „călătorului fără bilet”, a *free-rider*-ului.

Participarea la acțiunea colectivă este dependentă de dimensiunile și structura grupului. În grupurile mici, fiecare membru, sau cel puțin unul va considera că beneficiul lui personal, derivat din obținerea bunului colectiv depășește costul total al furnizării unei anumite cantități din acel bun. Rezultă că într-un grup foarte mic, unde fiecare membru primește o porție substanțială din câștigul total, un bun colectiv poate fi deseori furnizat de acțiunea voluntară, interesată a membrilor grupului.

Cu cât grupul este mai mare, cu atât el va fi mai departe de a furniza cantitatea optimă din bunul colectiv. Această suboptimalitate sau ineficiență va fi mai puțin gravă în grupurile compuse din membri care diferă mult în ceea ce privește dimensiunile sau interesul lor în

bunul colectiv. În acest caz, este probabil ca cei care au un interes mai puternic în crearea bunului respectiv să considere că beneficiile ce rezultă pentru ei din crearea lui sunt mai mari decât costurile implicate de aceasta. Apare astfel tendința „exploatării celor mari de către cei mici” (Olson, 1971).

Un subgrup mic poate crea condițiile pentru acțiunea colectivă ulterioară. În perioada de pionierat, când succesul este improbabil, doar puțini indivizi sunt dedicați cauzei. Ei atrag însă o cascadă de activism care deschide calea participării în masă în interacțiunea viitoare. Această *masă critică* este compusă din indivizi destul de interesați pentru a iniția acțiunea și care dispun de resurse suficiente pentru a avea contribuții semnificative la creșterea probabilității ca acțiunea colectivă să aibă succes.

Contribuțiile directe aduse de masa critică sunt extrem de importante pentru succesul mișcării, în mare parte deoarece contribuțiile sale inițiale creează pentru ceilalți actori un context în care să contribuie.

Un alt factor care influențează participarea la acțiunea colectivă este reprezentat de normele sociale. Ele asigură predictibilitate, coordonează așteptările indivizilor și pot sau nu să ajute indivizii să coopereze. Elster (1989) consideră că motivația care stă la baza acțiunii individului poate fi determinată fie de raționalitate, fie de normele sociale. De cele mai multe ori însă, normele și interesele „coexistă într-un paralelogram de forțe ce determină împreună comportamentul” (p. 106).

Normele corectitudinii (*fairness*) joacă un rol central în producerea bunurilor colective: din același motiv pentru care oamenilor nu le place să fie exploatați, ei nu vor să fie percepuți și eventual ostracizați ca fiind exploataatori. Normele corectitudinii fac ca influența

socială să fie atât posibilă cât și eficace ca armă împotriva *free-riding*-ului.

J. Elster (1989) identifică două tipuri de norme ale cooperării, și anume „kantianismul cotidian” și norma corectitudinii. „Kantianismul cotidian” este norma conform căreia individul cooperează dacă și numai dacă ar fi mai bine pentru toată lumea dacă toată lumea ar coopera decât dacă nimeni nu ar coopera¹. Conform normei corectitudinii, indivizii vor coopera dacă și numai dacă majoritatea celorlalți cooperează. Cele două norme interacționează producând mult mai multă cooperare decât ar putea produce oricare dintre ele de una singură.

Elster arată că, în funcție de motivația participării la acțiunea colectivă, într-o colectivitate există cinci tipuri de actori. Primii, sunt actorii egoiști, orientați către rezultat. Actorii ce aparțin acestui tip sunt *free-rider*-i în orice situație. Al doilea tip de actori îl constituie cei ghidați de „kantianismul cotidian”. Aceștia vor participa la acțiunea colectivă indiferent de gradul în care participă ceilalți. Un alt tip este reprezentat de „utilitarieni”. Ei vor coopera doar în măsura în care cooperarea lor le va aduce un plus de beneficiu. Al treilea tip de actori, „participaționiștii” sunt la rândul lor împărțiți în două subtipuri, și anume „participaționiștii de elită” și „participaționiștii de masă”. Primii vor constitui, alături de cei ghidați de „kantianismul cotidian”, masa critică, dar, spre deosebire de aceștia se vor retrage atunci când numărul participanților va crește. „Participaționiștii de masă” vor coopera atunci când numărul actorilor ce cooperează va fi destul de mare. Tot în funcție de numărul participanților la

¹ „...one should cooperate if and only if universal cooperation is better for everybody than universal defection” (Elster, J., 1989, *The Cement of Society*, Cambridge University Press, p.192)

acțiunea colectivă vor coopera și indivizii ghidați de norma corectitudinii.

O altă normă ce stă la baza cooperării este *norma reciprocității*, pe care Coleman o consideră ca pe un tip de capital social. Similar cu celelalte norme (poate chiar mai mult decât acestea), norma reciprocității funcționează optim într-o comunitate stabilă în care intrările și ieșirile sunt limitate.

Un rol determinant în geneza acțiunii colective îl deține încrederea. Putnam (1993) consideră că un nivel mai mare al încrederii în cadrul unei anumite comunități generează premise mai bune pentru cooperare. În același timp, cooperarea reușită crește încrederea. Se creează astfel „*cercuri virtuozose*” în care are loc o acumulare continuă de capital social.

După Luhmann (1989), problema posibilității și raționalității cooperării este redusă la existența încrederii. Fără încredere nu sunt posibile decât forme simple, instantanee de cooperare umană. Prin încredere, sistemul câștigă timp, iar timpul este variabila critică în construcția structurilor sistemice complexe. Astfel, satisfacerea necesităților poate fi amânată și în același timp asigurată.

Conform lui Centeno (1994), încrederea, prin aspectele ei cognitive, creează o atmosferă de consens asupra principiilor *fairplay*-ului și a bunei

credințe, care sunt esențiale pentru ca rezultatele negocierii colective să fie acceptate și aplicate.

Predicțiile lui M. Olson asupra acțiunii colective pornesc de la prezumția că indivizii umani se comportă ca și cum ar fi izolați social. Dar acțiunile lor sunt adânc înrădăcinate în structuri sociale care pot să faciliteze sau să blocheze acțiuni noi, inclusiv acțiuni colective. De aceea, orice explicare a acțiunii colective voluntare trebuie să identifice bazele sociale structurale ale acțiunii colective.

Comportamentele și opiniile individuale sunt înrădăcinate în structurile cărora indivizii le aparțin. Dintr-un anumit punct de vedere, rețelele sociale operează ca o constrângere asupra preferințelor personale, a pattern-urilor comportamentale și a opiniilor indivizilor care sunt membri ai acestora. Interacțiunea umană este generatorul acțiunii colective în care interesele individuale sunt modelate și în care indivizi obișnuiți devin activiști.

Din această cauză, caracteristicile structurale ale masei critice sunt foarte importante pentru geneza și funcționarea acțiunii colective. În funcție de acestea, Kim și Bearman (1997) identifică patru regimuri ale acțiunii colective (vezi tabelul 1).

Tabel 1. Definirea celor patru regimuri ale acțiunii colective (Kim & Bearman, 1997:76).

Corelația dintre putere/centralitate ² și resurse	Corelația dintre putere/centralitate și interes	
	Pozitivă	Negativă
Pozitivă	Regimuri privilegiate	Regimuri sărăcite
Negativă	Regimuri revoluționare (rebellious)	Regimuri înstrăinate

² Măsurăm centralitatea unui actor prin numărul de legături în care este implicat acel actor

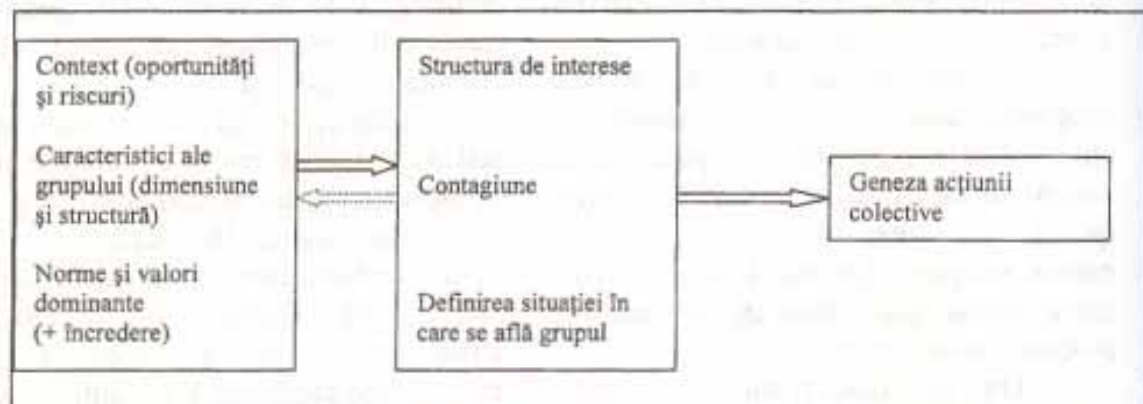

Figura 1. Modelul explicativ al genezei acțiunii colective

În figura 1. este prezentat modelul explicativ ce are ca variabilă dependentă geneza acțiunii colective la nivelul grupului. Considerăm că variabilele exogene sunt reprezentate de contextul în care apare acțiunea colectivă, de caracteristici ce țin de mărimea și de structura grupului din care fac parte potențialii colaboratori și de normele și valorile dominante în colectivitatea respectivă.

Prin contextul în care apare acțiunea colectivă înțelegem oportunitățile și riscurile ce sunt generate de mediile social, politic, economic și natural în care ființează grupul.

Variabilele prezentate mai sus nu influențează însă în mod direct acțiunea colectivă, ci prin anumite variabile intermediare. Acestea sunt reprezentate de structura de interese la nivelul grupului, de contagiunea între membrii grupului și de modul în care este definită situația în care se află grupul.

Pentru simplificare, am considerat în modelul din figura 1 încrederea ca pe o componentă a sistemului normativ-valoric, fiindcă la nivelul grupului ea se regăsește mai ales sub această formă (de exemplu ca o componentă principală a normei reciprocității). În schimb, în

modelul în care sunt prezentați factorii determinanți ai participării la acțiunea colectivă, am considerat încrederea ca pe o componentă a definirii situației, fiindcă ea este o reprezentare cu privire la acțiunile viitoare ale celuilalt (prin „celălalt” nu ne referim aici doar la actori individuali, ci și la actori corporați).

Am ales reprezentarea grafică sub forma unor blocuri de variabile fiindcă pot fi identificate relații de determinare între oricare dintre perechile de variabile din blocurile succesive. Astfel, de exemplu, normele și valorile dominante într-o colectivitate vor modela atât structura de interese a colectivității respective, dar vor influența și modul în care se propagă anumite comportamente prin contagiune precum și felul în care este definită situația.

De asemenea, trebuie specificat faptul că și în interiorul blocurilor pot exista relații de codeterminare între variabile. Astfel, între contextul în care acționează un grup, structura sa și normele și valorile dominante există relații de covarianță. Anumite oportunități și riscuri ce țin de mediu pot genera o anumită structură a grupului care, la rândul ei, va avea o influență de întărire sau de slăbire a funcționalității normelor.

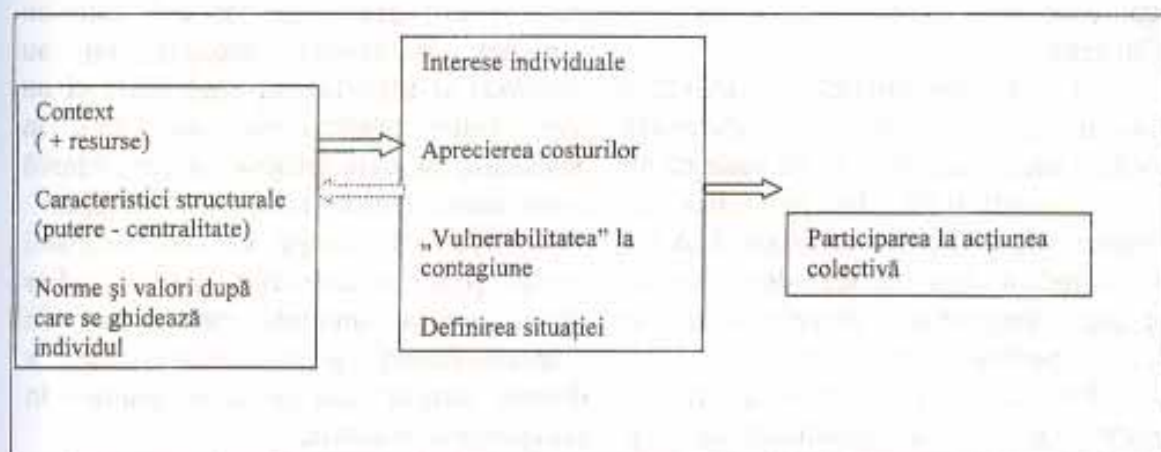

Figura 2: Modelul explicativ al participării la acțiunea colectivă

În figura 2 este reprezentat modelul explicativ cu care vom opera în analiza participării la acțiunea colectivă. Dacă variabilele din primul model se refereau la caracteristici ale grupului, cele din al doilea model se referă la individ. Este vorba despre factori în funcție de care individul are o anumită atitudine și un anumit comportament față de acțiunea colectivă.

Cele două modele nu sunt independente. După cum am arătat mai sus, structura nu poate fi explicată doar prin caracteristici structurale, la fel cum nici comportamentul individual nu poate fi explicat doar prin caracteristici individuale. De aceea, un model explicativ complet al acțiunii colective ar fi un model multinivel, ce le-ar conține pe cele două prezentate mai sus, precum și relații de determinare între elementele acestora. Trebuie subliniat că relațiile între cele două modele nu sunt nici de subordonare-supraordonare și nici de agregare. Legătura dintre ele este organică, ele neputând explica separat acțiunea colectivă.

Context

Una dintre primele constatări făcute în teren a fost aceea că Asociația Pomicultorilor Dâmbovițeni s-a bucurat de anumite oportunități ce țin de mediul

în care a apărut și fără de care ar fi greu de imaginat modul în care ar fi decurs lucrurile.

Localizarea geografică și oportunități de ordin economic

Apariția unei asociații a pomicultorilor în această zonă nu este întâmplătoare. Bazinul pomicol Voinești, aflat în valea Dâmboviței, este considerat a fi una dintre cele mai importante zone pomicole din țară. O consecință a localizării propice și care a facilitat apariția A.P.D. a fost prezența Stațiunii de Cercetare și Producție Pomicolă Voinești. Aceasta a contribuit la dezvoltarea pomiculturii și a dus la o concentrare de capital uman în zonă, prin aceea că a oferit locuri de muncă specialiștilor în pomicultură.

Din această cauză, înființarea A.P.D. s-a bucurat de sprijin extern, atât din partea Oficiului Județean de Consultanță Agricolă, cât și din partea A.C.D.I./V.O.C.A., o organizație non-profit americană ce-și propune să promoveze creșterea economică și dezvoltarea societății civile în democrațiile emergente și în societățile aflate în curs de dezvoltare. De asemenea, dată fiind importanța zonei, A.P.D. s-a bucurat în continuare de suportul

organizațiilor care i-au sprijinit înființarea.

O altă caracteristică importantă a zonei în care a apărut și funcționează asociația este aceea că în mare parte ea nu a fost colectivizată, iar în satele ce constituie nucleul ei nu au existat C.A.P.-uri. Aceasta a făcut ca, spre deosebire de alte zone, proprietatea privată să nu fie slăbită în perioada comunistă.

Este notabil și faptul că în prezent membrii celor două comunități în care este localizat nucleul A.P.D. sunt specializați în pomicultură într-o asemenea măsură încât cea mai mare parte a veniturilor lor provine din această activitate, iar produsele necesare gospodăriilor lor sunt procurate din comerț. Se poate spune că este un caz atipic în contextul agriculturii de subzistență, practică în majoritatea comunităților rurale românești în momentul de față.

Riscuri ce țin de mediul natural

Pentru pomicultorii din Bazinul Pomicol Dâmbovița, mediul natural nu constituie numai o oportunitate ci și un generator permanent de riscuri, dintre care unele pot fi preîntâmpinate (cum ar fi dăunătorii sau bolile), iar în ceea ce le privește pe celelalte, efectele lor pot fi reduse doar indirect, fie prin asigurări private, fie prin alăturarea la o comunitate ce poate reprezenta o „plasă de siguranță”. Este cazul calamităților naturale cum ar fi grindina sau înghețul.

Una dintre primele informații pe care le-am aflat în teren a fost în legătură cu înghețul neașteptat din luna aprilie a acestui an, despre care se estimează că a compromis recolta în proporție de 90%. Urmărilor sale par să constituie principala grijă a pomicultorilor dâmbovițeni. Având în vedere faptul că marea majoritate a pomicultorilor din zonă nu au încheiat contracte de asigurări pentru

recolta din acest an, iar cei care au încheiat asemenea contracte nu au prevăzut și înghețul, în anul 2002 ei nu vor obține practic nici un venit, în condițiile în care trebuie să investească totuși sume mari în întreținerea livezilor.

Această situație va avea probabil urmări și pentru asociație, în sensul că ar putea exista anumite modificări în disponibilitatea pomicultorilor de a deveni membri sau de a se implica în funcționarea acesteia.

Părerile cu privire la impactul acestei situații sunt împărțite. Astfel, unii consideră că asociația va avea de câștigat, prin aceea că pomicultorii vor înțelege faptul că ea le reprezintă interesele și i se vor alătura.

„Legat de ce s-a întâmplat, cum credeți că o să se răsfrângă asupra asociației, cum o să influențeze asociația?”

„Nu, eu cred că e un lucru, între ghilimele spun, pozitiv pentru asociație, pentru că suntem conștienți că dacă stăm uniți ... încercăm cu tot ce putem să ajutăm membrii asociației prin sprijinul guvernului. Nu va avea nici un impact, să zicem, negativ asupra asociației.”

(G.P., cenzorul A.P.D.)

Alții însă apreciază că această calamitate care presupune pierderi foarte mari din partea pomicultorilor îi va impulsiona pe aceștia și mai puțin să accepte costurile intrării în asociație.

„Dat fiind faptul că oamenii se află într-o situație destul de gravă acum, credeți că unii dintre ei ar alege să se înscrie în asociație pentru a-și rezolva cumva problema?”

„Dar problema asta nu este de rezolvat. Din contră nu s-ar mai înscrie.”

„De ce?”

„Să mai dea și cotizația la asociație? Nu este conștient ca nu îl ajută cu nimic? Nu este vorba decât de 300 000 până la urmă, dar nu îți poate rezolva nimeni chestia asta.”

(N.P., membru A.P.D.)

Încă nu se cunosc consecințele asupra participării în asociație, dar se poate emite ipoteza că această situație va influența atât interesele pomicultorilor, cât și percepția asupra situației în care se găsesc indivizii. Astfel, este probabil ca unul dintre interesele principale ale pomicultorilor să devină asigurarea recoltei (înlocuind astfel în ierarhia intereselor vânzarea fructelor) și obținerea de reduceri pentru aceasta. De asemenea, imaginea A.P.D. va depinde și de modul în care asociația va reuși să obțină anumite beneficii pentru pomicultori, care să compenseze măcar parțial pierderile provocate de îngheț.

Rețelele A.P.D.

A.P.D. nu există independent, ci în interiorul unei rețele de relații cu alte organizații, atât guvernamentale cât și nonguvernamentale.

A.P.D. a fost înființată cu ajutorul Oficiului Județean de Consultanță Agricolă Dâmbovița și a A.C.D.I./V.O.C.A. – România, O.J.C.A. fiind instituția care a mediat contactul cu fundația americană. Înființarea A.P.D. a fost facilitată și prin aceea că unii dintre inițiatori erau la momentul respectiv angajați ai O.J.C.A., având astfel un acces mai bun la informații.

A.C.D.I./V.O.C.A. și O.J.C.A. au sprijinit A.P.D. și după înființare, prin programe de instruire, prin schimburi de experiență și prin finanțări.

Acest fapt nu numai că a ușurat obținerea unor facilități pentru pomicultorii înscriși în asociație, dar a contribuit și la crearea unei imagini a succesului acesteia. Astfel, un eveniment considerat ca un semn al succesului asociației a fost invitația adresată președintelui A.P.D. de a participa, alături de alți 19 reprezentanți ai fermierilor și oamenilor de afaceri, la o masă rotundă cu comisarul pentru agricultură al Comisiei Europene. Un rezultat al

colaborării dintre A.P.D. și A.C.D.I./V.O.C.A., Primăria Voinești, Oficiul Județean de Consultanță Dâmbovița, Camera de Comerț și Agricultură Dâmbovița și Stațiunea de Cercetare Pomicolă Voinești a fost organizarea primei ediții a Festivalului Mărului, perceput ca un succes, și la care au participat, printre alții, un ministru secretar de stat, președintele Comisiei de Agricultură a Senatului, președintele A.N.C.A., subprefectul de Dâmbovița, vicepreședintele Consiliului Județean Dâmbovița și alte personalități.

O altă relație mediată prin rețelele sociale ale pomicultorilor din zonă este aceea cu Institutul de Cercetare Mărăcineni, al cărui director provine din Cândești.

Stațiunea de Cercetare și Producție Pomicolă Voinești este o altă organizație cu care A.P.D. întreține o relație strânsă. Între cele două instituții există relații de colaborare, facilitate și de faptul că unii dintre membrii conducerii stațiunii sunt și membri ai asociației, dar, pe de altă parte, între ele pare să existe și o competiție tacită.

„Păi în consiliul ăsta director a cooptat și câțiva specialiști de la Stațiunea Voinești, care vor să conlucreze cu pomicultorii, dar sunt majoritatea dintre salariații stațiunii, care nici nu vor să audă de lucrul ăsta...

De exemplu au fost la Pitești. De la Pitești i-a invitat la București. Asta e o rușine ca o asociație făcută de un an de zile te invită ... ăștia la minister ... ca să faci o expoziție de fructe și Stațiunea Voinești, care e renumită, nu. Ea este evitată, sau alte stațiuni. Asta e o rușine pentru ei.” (S.O., membru)

Relevantă este și relația dintre A.P.D. și administrațiile locale ale comunelor din care sunt recrutați membrii săi. Trebuie precizat că primarii și viceprimarii comunelor Voinești și Cândești (cele mai importante, atât în

cea ce privește numărul de membri simpli, cât și în ceea ce privește numărul de membri în structurile de conducere ale A.P.D.) sunt membrii activi ai asociației. De asemenea, cenzorul A.P.D. este în același timp și angajat al primăriei Cândești.

Pe lângă primării funcționează Centrele Locale de Consultanță Agricolă (C.L.C.A.) care, de asemenea colaborează cu A.P.D. Astfel, inginerul de la C.L.C.A. Cândești este unul dintre întemeietorii

asociației, iar inginerul de la C.L.C.A. Voinești este secretar în actualul birou executiv al A.P.D.

A.P.D. este afiliată la Asociația Națională a Pomicultorilor din România și la Societatea Națională a Fermierilor din România. Din nou trebuie specificat faptul că aceste relații nu sunt doar de natură oficială, președintele A.N.P.R. fiind fostul director al Stațiunii de Cercetare din Voinești.

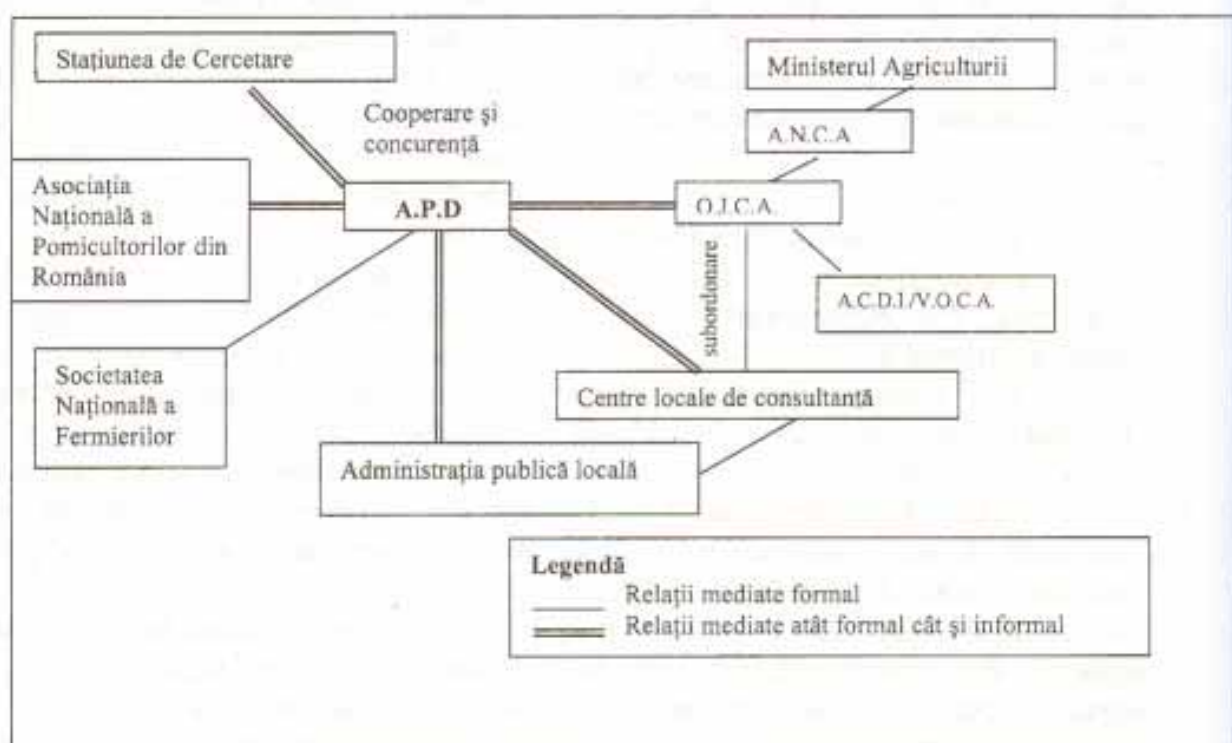

Figura 3: Rețeaua Asociației Pomicultorilor Dâmbovițeni

Caracteristici structurale ale comunității

În ceea ce privește caracteristicile colectivității în care a apărut A.P.D., trebuie făcută o primă precizare, și anume aceea că în continuare ne vom referi de fapt la două colectivități diferite, dintre care doar despre cea de a doua se poate vorbi ca despre o comunitate. Este în primul rând colectivitatea celor ale căror interese A.D.P. își propune să le reprezinte și în al doilea rând colectivitatea formată din persoanele care

au avut și/sau au un rol important în activitatea asociației.

Dimensiune

Dacă ne referim la grup în sensul pe care îl propune M. Olson, observăm că dimensiunile grupului celor potențial interesați de avantajele pe care A.P.D. le-ar putea obține pentru ei sunt foarte mari.

Deși se numește „Asociația Pomicultorilor Dâmbovițeni”, această asociație nu se limitează la bazinul

pomicol Dâmbovița, ci cuprinde membri și din alte zone.

Numărul celor care au avut un rol hotărâtor în înființarea și funcționarea asociației este însă mult mai mic. În această categorie se află pomicultorii mai importanți ai zonei (care au suprafețe de pământ mai mari și în consecință și producție mare), inginerii agronomi (dintre care unii lucrează sau au lucrat și la stațiunea de cercetare sau în centrele de consultanță agricolă de pe lângă primării). Numărul mic al acestora, precum și faptul că mulți dintre ei au fost sau sunt colaboratori, prin natura funcției lor, face ca ei să formeze un grup care, conform definiției lui M. Olson este mic, ceea ce constituie un factor facilitator al acțiunii colective.

Structură

După cum am arătat mai sus, A.P.D. cuprinde membri din mai multe sate. Totuși se poate vorbi despre un nucleu al asociației, compus din satele Căndești Vale și Voinești, de unde provin atât majoritatea membrilor simpli, cât și majoritatea liderilor săi. Deși cele două sate se află în compunerea a două comune diferite, apropierea, atât din punct de vedere fizic, cât și din punct de vedere al relațiilor dintre locuitorii lor, este mare, aceasta și datorită faptului că mulți locuitori ai unuia dintre sate lucrează în celălalt sat.

„Si aceasta de unde a pornit?”

„Voinești, Căndești, deci, nu locul, nu, pentru că nu locul, pentru că să zicem omul care locuiește în Voinești este din Căndești. Deci de unde a pornit. Deci el este născut în Căndești și locuiește în Voinești. Sau dacă e doamna din Căndești e domnul din Voinești sau invers.”

„Aveți idee dacă cei care au inițiat această asociație se cunoșteau dinainte? Aveți idee cum s-au găsit ca să colaboreze?”

„Ce se întâmplă, deci în zonă, pomicultorii... care se ocupă de pomi în mod deosebit se cunosc, se cunosc din copilărie. În mod categoric. Și vrând nevrând, adică este în firea lucrurilor să intri în contact cu cei care au același obiect al preocupărilor.” (V.C., membru)

Trebuie specificat faptul că membrii actualei conduceri (ce constituie un grup relativ unit³) sunt diferiți de cei care au înființat asociația și care au constituit la rândul lor un grup unit, dar distinct. Astfel (în termenii analizei rețelelor sociale), putem considera că există trei blocuri: vechea conducere a A.P.D., actuala conducere a A.P.D și restul pomicultorilor, dintre care unii sunt membri simpli ai asociației.

În continuare vor fi descrise, pe rând, relațiile dintre cele trei grupuri. Între membrii vechii conduceri a A.P.D. și cei ai actualei conduceri există anumite relații de colaborare, dar între cele două grupuri nu există perechi de indivizi care să fie prieteni apropiați (așa cum se întâmplă în interiorul lor).

Prin aceea că unii dintre membrii vechii conduceri lucrau în afara comunelor Căndești și Voinești, legătura dintre aceștia și restul pomicultorilor era relativ slabă. În schimb, prin legăturile lor cu organizații la nivel județean, ei au creat condițiile propice înființării A.P.D. Din interviurile cu membrii obișnuiți ai A.P.D. am observat că unii dintre ei nu aveau cunoștință despre faptul că existase inițial o altă conducere. Cei care cunoșteau membrii vechii conduceri nu au manifestat atitudini pozitive față de aceștia, tratându-i cu neîncredere.

O asociație nu poate supraviețui dacă nu are un număr suficient de mare de membri precum și o implicare activă

³ Membrii acestui grup sunt nu numai colaboratori, ci și prieteni care se cunosc de multă vreme; semnificativ este faptul că rețeaua formată din membrii Biroului Executiv al A.P.D. este caracterizată prin densitate maximă

din partea acestora și de aceea relația dintre conducerea A.P.D. și pomicultori este importantă pentru funcționarea acesteia. Spre deosebire de vechea conducere, membrii actualei conduceri sunt personalități relativ vizibile. În special președintele A.P.D. este cunoscut prin aceea că este cel mai important producător de mere din zonă. Actuala conducere este cunoscută și datorită faptului că s-a preocupat de popularizarea asociației și prin aceea că a avut anumite rezultate vizibile, cum ar fi organizarea Festivalului Mărului.

Comunicarea dintre conducerea A.P.D. și pomicultori se face atât pe căi informale, prin discuții între prieteni sau între cunoscuți, prin reprezentanții săi oficiali în diferitele comune, cât și prin canale de comunicare speciale, cum ar fi gazetele de perete sau televiziunea locală prin cablu.

Din interviuri a reieșit că membrii conducerii A.P.D. constituie un grup relativ unit în care nu apar conflicte care să nu fie rezolvate prin discuții. Lipsa conflictelor nerezolvabile este explicată și prin aceea că miza potențialelor conflicte pare să fie mică. Este astfel exemplificată influența inversă, dinspre structura de interese (ce nu presupun concurență) către structura grupului.

„S-a întâmplat vreodată în asociație să existe păreri divergente pe criteriul unor probleme și care să nu se poată rezolva?”

„Normal. Deficiențe apar, când, știți, din contradicții apare problema. Au fost și până la urmă s-a ales varianta cea mai bună, nu așa încât să nu se poată rezolva în final. V-am zis, fiind asociație non-profit, nu au pe ce să se ... decât așa pe idei mai bune sau mai puțin bune au fost discuții, pentru idei mai bune sau mai puțin bune” (G.B., membru A.P.D.)

Pentru a încerca o explicație a modului în care structura grupului a influențat acțiunea colectivă, a fost

analizată rețeaua grupului celor care au un rol important în funcționarea A.P.D. Este vorba despre membri ai Biroului Executiv și ai Consiliului Director și reprezentanți ai administrațiilor publice locale ale celor două comune ce au constituit punctul de pornire al A.P.D. Trebuie specificat faptul că în această analiză au fost incluși și membri ai fostei conduceri.

Delimitarea rețelei a fost făcută de către echipa de cercetare în funcție și de răspunsurile celor ce se află în conducerea A.P.D. cu privire la persoanele care joacă un rol important pentru asociație, dar și în funcție de influența pe care aceste persoane o pot avea în virtutea poziției pe care o ocupă în cadrul administrației publice locale sau al Stațiunii de Cercetare. Este vorba despre o rețea relativ densă (densitatea este de 0.63⁴). Cei 13 subiecți sunt grupați în 14 clici⁵ ce numără minimum patru persoane.

Cel mai favorizat din punctul de vedere al centralității este I.O., președintele A.P.D., a cărui rețea personală numără 11 legături directe cu alți actori sociali (față de 12 legături posibile). Trebuie specificat că subiectul care nu se află în rețeaua personală a directorului este un membru al vechii conduceri a A.P.D.

De asemenea, I.O. face parte din 12 dintre cele 14 clici menționate mai sus (fiind urmat de E.P. – vicepreședintele A.P.D. și G.P. – cenzorul asociației, ce fac parte, fiecare, din câte 8 clici). G.P. este și cel care are rețeaua personală imediat următoare din punctul de vedere al mărimii acesteia (9 legături).

Trebuie evidențiat aici faptul că nu numai în ierarhia organizațională ci și din

⁴ Densitatea unei rețele este măsurată prin raportul dintre numărul legăturilor existente și numărul legăturilor posibile

⁵ Prin clică înțelegem un subset de actori în cadrul căruia densitatea este maximă

punct de vedere structural pare să existe o relație de subordonare între președintele și vicepreședintele A.P.D. Astfel, toate cele 8 clici din care face parte vicepreședintele îl conțin și pe președinte.

Norme și valori dominante

Din interviuri a reieșit că valoarea care a contribuit cel mai mult la interesul oamenilor pentru asociație a fost prestigiul pe care aceștia îl asociază meseriei de pomicultor.

O întâmplare ilustrativă pentru aceasta o reprezintă protestul enoriașilor uncea dintre parohiile din Cândești atunci când au aflat că urma ca parohia lor să fie preluată de un preot care nu era pomicultor. Zona este renumită pentru pomicultura iar oamenii sunt mândri de această tradiție a meseriei lor.

„Vedeți dumneavoastră, specialiștii se cunosc între ei și comunică prin toate mijloacele, comunică și normal că, fiind specialist ... un inginer horticola, un inginer care pune suflet, că sunt destui care nu pun suflet, așa, care pune suflet în activitatea asta, nu poate să rămână rece la o lucrare de genul ăsta.” (V.S., membru al Consiliului Director al A.P.D.)

În ceea ce privește normele ce pot sta la baza acțiunii colective, se pare că în cazul studiat de noi, „kantianismul cotidian” este norma ce-i ghidează pe cei care se implică activ. Ei consideră că acțiunea lor este necesară și de aceea trebuie întreprinsă, indiferent de numărul celorlalți care se implică.

„Când vrei să faci mai mult și nu poți, ai impresia că și alții sunt de vină când nu reușești să realizezi ceva. Dar nu trebuie niciodată să arunci cu noroi pe fața altcuiva. Mergi acolo, cât se poate, faci ce poți, te asociezi cu unul, cu celălalt, te ajută când și cum poate, deci trebuie să iasă ceva.” (G.B., membru)

Deși zona nu a fost colectivizată, se consideră că perioada comunistă a

indus o anumită atitudine negativă, defensivă, față de ideea de asociere. După cum vom vedea mai jos, acest lucru s-a reflectat și în precauția cu care este văzută asociația de către cei care cred că este vorba despre o formă de asociere de genul celor din perioada comunistă.

„Ideea asociativă la români nu e cea mai fericită... Adică ideea de asociație la români. . . poate că în ultimele decenii a fost compromisă... Pentru că am și trăit... Se asociau oamenii de voie sau de nevoie, mai mult de nevoie, în momentul în care se asociau, apăreau suspiciuni, pentru că nu toți cei care făceau parte din acea asociație erau corecți cu cei din jur. Suspiciunile apăreau și cu motive, și fără motive, dar erau. Suspiciunile se dezvoltau în atitudini, în fapte, în probleme de lucru.” (V.C., membru)

Alții atribuie reticența unora dintre pomicultori de a intra în asociație individualismului care ar constitui o normă dominantă.

„Ce motive credeți că au alți pomicultori care ar putea să se înscrie în asociație și totuși nu o fac? De ce credeți că ei nu se înscriu în asociație?”

„Locuitorii din această zonă sunt obișnuiți să își facă treaba singuri acasă. Nu îi mai interesează absolut nimic, în curtea lui și în grădina lui. Și acest lucru s-a întâmplat în democrație, după '90 încoace.” (M.T., membru)

Am întâlnit, mai ales în rândul liderilor A.P.D. o valorizare pozitivă a ideii de asociere. Aici poate fi evidențiată din nou relația de determinare inversă, dinspre blocul II către blocul I de variabile din modelul nostru explicativ, având în vedere că această valorizare pozitivă a ideii de asociere este determinată și de faptul că se consideră că o formă asociativă ar reprezenta mai bine interesele pomicultorilor din zonă, mai ales în ceea ce privește relația cu autoritățile.

„Deci la început, majoritatea erau convinși ... adică erau convinși ... prin natura serviciilor lor, prin natura pe care o purtau, aveau cunoștințe și erau deplin convinși că numai o asociație, hai să zicem ca într-o economie de piață, într-o agricultură, să zicem, într-o pomicultura modernă numai asta va face față unei chestiuni de viitor” (G.P., cenzor A.P.D.)

Încrederea

În ceea ce privește încrederea ca normă la nivelul grupului, putem considera ca ilustrative datele cantitative culese în prima etapă a cercetării de teren. În anul 1999, 71.11% dintre subiecții din Cândești Vale credeau că în relațiile cu oamenii este bine să fii prudent și doar 46.67% considerau că în relațiile cu oamenii este bine să ai încredere. Totuși, atunci când este vorba despre consăteni, 62.22% dintre cei chestionați le acordă încredere, și aceasta în condițiile în care 80% consideră că oamenii din sat răsplătesc bunătatea cu nerecunoștință.

Fenomenul este interesant în măsura în care se arată că încrederea în ceilalți membri ai grupului nu aduce după sine și încrederea în funcționarea normei reciprocității. Încrederea pare să se refere mai degrabă la promisiunile explicite decât la cele implicite, la baza cărora stă norma reciprocității, având în vedere că 75.66% dintre sătenii chestionați consideră că „te poți înțelege cu oamenii pe cuvânt”.

Interese

În funcție de natura intereselor oamenilor și de modul în care asociația le satisface sau nu, aceștia vor participa sau nu vor participa la acțiunea colectivă.

„Cum credeți dvs. că au ales oamenii să se înscrie? Au avut o motivație...?”

„Oamenii în primul rând cred că au avut o motivație și ... pentru că au zis că au ceva profit de pe urma asociației, le-a dat substanțe, le dă informații. Deci omul, la noi, nu s-a înscris în asociație practic, fără să ... cotizează el acolo, dar

se gândește că cotizația asta într-un an de zile ... are și el un beneficiu, gratuități de ceva ...” (S.O., membru)

Prin faptul că locuitorii zonei au aceeași ocupație principală, interesele lor sunt asemănătoare, ceea ce constituie un factor facilitator pentru acțiunea colectivă (inclusiv prin efectele asupra structurii colectivității).

„Ei percep că e mai bine să lucreze de unul singur, dar în viitor or să își dea seama că e mai bine să colaboreze cu vecinul sau cu știu eu cine, că nu poți să faci un lucru bun de unul singur sau numai tu individual. Trebuie să ne unim toți. Același interes îl are toată zona de pe Valea Dâmboviței.” (M.T., membru)

De asemenea, trebuie reamintit faptul că pentru mulți dintre pomicultorii meseria pe care o practică reprezintă un factor de prestigiu, ceea ce amplifică interesele legate de aceasta (în special de informațiile cu privire la pomicultură).

„Să vă mai spun că în asociația asta există categorii de oameni. Vin profesori din domeniul agricol și fac propagandă științifică, cercetători, țărani care fac totul așa, pentru că sunt foarte preocupați de informație și noi le dăm niște informații publice. Deci sunt foarte interesați, sunt interesați de activitatea lor din care trăiesc.” (P.G., membru în Biroul Executiv al A.P.D.)

Prin obiectivele sale, A.P.D. își propune să sprijine interesele pomicultorilor din Bazinul Pomicol Dâmbovița. De aceea, în interviurile realizate, pomicultorii au fost întrebați care sunt principalele probleme cu care se confruntă și care ar putea fi rezolvate cu ajutorul unei asociații a pomicultorilor. Ne interesează aici să vedem dacă există o concordanță între obiectivele pe care și le-a statuat asociația și interesele pomicultorilor.

Cea mai importantă problemă pare a fi vânzarea producției. Nu există firme specializate care să preia merele de la

producători și mulți dintre pomicultori își vând singuri producția în piețe. Costurile generate de această situație sunt destul de mari și de aceea unul dintre principalele interese este acela de a le elimina.

„Care ar fi principala problemă cu care se confruntă pomicultorii?”

„Principala problemă este vânzarea de fructe, toamna. Cea mai gravă, numai acolo ne ia timp. Statul la piață. Că mergi ca producător individual să stai la piață, în condițiile care sunt, timp de iarnă, cu șapte haine pe tine, să stai toată ziua acolo și seara să nu ai unde dormi, să te duci să stai încârligat într-o mașină sau să te duci într-o cameră la cineva cu chirie și să stai 7 inși să dormi pe jos.”

(T.B., pomicultor din Căndești)

Un alt interes comun este cel legat de obținerea de subvenții pentru substanțele folosite în pomicultură. În acest an, A.P.D. a obținut gratuit substanțe fitosanitare de la Ministerul Agriculturii, pe care le-a distribuit membrilor săi (fiecare primind substanțe în valoare de aproximativ 1.000.000 lei). Trebuie precizat însă că această cantitate este aproape nesemnificativă în comparație cu totalul cantității de substanțe ce sunt folosite de către pomicultori pe parcursul unui an.

„Dumneavoastră de ce sunteți în asociație, de fapt? Aveți anumite avantaje?”

„Da. Sunt avantaje. Tocmai pentru lucrul asta. O să ... probabil niște substanțe mai ieftine sau utilaje. Și ajutor de specialitate, că nu o să știu eu să ... chiar tot. Să știu și eu ce se aduce, probabil ceva puieți de pom ... mai am și eu acces. Dar cel care nu este în asociație, probabil nu o să aibă acces la așa ceva.”

(D.M., membru)

Cei care se implică în asociație sunt de părere că prin aceasta le vor fi reprezentate mai bine interesele în fața altor organizații, atât guvernamentale cât și nonguvernamentale, prin dobândirea

unei personalități juridice și a unei capacități sporite de negociere.

„S-a mers pe principiul ‘unde sunt mulți puterea crește’ și s-a mers pe principiul reprezentării, pentru că degeaba ne ducem 10 pomicultori la un for, eu știu, mai înalt, nu rezolvăm nimic, pentru că nu suntem ... deci trebuie să fii câteva mii, ați văzut și greve și tot, totul se face cu ... trebuie mulți ca să fii luat în seamă. Atunci, asociația având deja persoană juridică se pune cu totul altfel problema. Deci deja reprezentăm un anumit număr de persoane.”

(I.O., președintele A.P.D.)

Mai trebuie specificat și faptul că, deși interesele sunt în mare parte similare, există totuși o diferență importantă în amploarea lor. Date fiind suprafețele de pământ diferite deținute de pomicultori, interesele celor ce au suprafețe mari sunt mult mai puternice decât ale celor cu suprafețe mici.

Costuri asociate participării

Membrii simpli ai A.P.D. pot limita costurile ce decurg pentru ei din acest statut la cele financiare, relativ mici în raport cu veniturile pomicultorilor. Implicarea activă este însă mai costisitoare, atât din punct de vedere financiar cât și al timpului ocupat de această activitate.

Faptul că Biroul Executiv (ai cărui membri nu sunt plătiți) se întrunește săptămânal implică anumite costuri ce nu sunt recompensate nici financiar și nici prin anumite privilegii ce țin de accesul preferențial la anumite beneficii obținute de A.P.D. pentru membrii săi. De asemenea, liderii asociației (și în special președintele acesteia) își asumă costuri relativ mari legate de drumurile la Târgoviște și la București și de găzduirea oaspeților din țară și din străinătate.

Aceste costuri au ca urmare obținerea unor beneficii ce țin de capitalul

social (prestigiul) al celor ce și le asumă, crescând astfel încrederea în liderii A.P.D. și prin aceasta, în asociație.

„Dar ce credeți că îi motivează să se implice atât de mult?”

„Păi pe președinte l-a motivat ... cred că a fost o ambiție ca să arate că se poate face ceva. Ca să cheltui din buzunar și să alerg eu pe la București și să vă aduc ție și ție și ție, substanțe degeaba acasă și tu să stai în pat cu nevasta, nu știu dacă ar mai face cineva chestia asta, pentru că și cel care a fost înainte președinte nu s-a implicat,.....când a fost vorba să scoată banul din buzunar... până la bani e totul.” (S.O., membru)

Contagiune

Așa cum am arătat, există o anumită categorie de indivizi, „participaționiștii de masă”, care participă la acțiunea colectivă fiindcă un număr mare de alți indivizi participă și fiindcă nu vor să se simtă excluși. Am putut identifica acest tip de motivație la unii dintre membrii asociației (este vorba despre membri simpli).

Având în vedere faptul că mulți dintre pomicultori se cunosc între ei, propagarea participării la acțiunea colectivă prin contagiune este ușurată. Un tip de relații care par să aibă un rol important sunt cele de rudenie.

„Cum ați aflat prima oară de asociație? De la cine?”

„Eu am aflat mai ușor pentru că sora mea lucrează la Protecția Plantelor, la Târgoviște lucra și la punctul de la Gemenea unde se distribuie substanțele, ea este, ea m-a făcut și membru. Și oricum m-aș fi înscris în asociație pentru că așa este normal. Astea sunt treburile și mergem în pas cu ele.

M-am înscris cu ochii închiși, nu știu ce a însemnat. M-am înscris și atâta tot. Dar, oricum cred că este un lucru bun. Nu am fost la ședințe. Nu am fost la întruniri de astea de lucru că nu este timp.

M-am făcut membru ca să fiu membru, și nu de ...” (D.M., membru)

Pentru cei care intră în asociație prin contagiune, înscrierea este un mod de „a intra în rândul lumii”. Ei își pun mai puțin problema utilității asociației sau a încrederii în liderii acesteia, ci se înscriu fiindcă printre cunoștințele lor apropiate sau printre rudele lor se găsesc membri ai A.P.D. Dată fiind această motivație, ei nu se implică activ în funcționarea asociației, efortul lor limitându-se la plata cotizației, care este considerată a fi mică.

Definirea situației

În funcție de modul în care oamenii percep asociația, ei hotărăsc dacă să i se alătore sau nu. Definirea situației asociației este compusă din două elemente, pe de o parte din percepția asupra asociației în sine, a obiectivelor pe care aceasta și le propune și a capacității ei de a le atinge, iar pe de altă parte de încrederea în liderii acesteia.

Imaginea A.P.D.

Este important să cunoaștem imaginea pe care A.P.D. o are în rândul pomicultorilor, fiindcă ei vor alege în funcție de aceasta dacă se vor alătura sau nu asociației sau dacă se vor implica activ.

O piedică importantă împotriva extinderii A.P.D. prin înscrierea de noi membri o constituie asocierea acesteia cu formele colectivizate din perioada comunistă. Pentru alți pomicultori, chiar și dintre membrii asociației, imaginea acesteia este destul de neclară, atât în ceea ce privește obiectivele, cât și realizările sale.

„Dar în general, oamenii cum văd asociația? Adică la ce se gândesc când aud de asociație?”

„Oamenii, 80%, o văd iară o chestie de centralizare a agriculturii, un C.A.P., un I.A.S., foarte mulți văd treaba asta: „Ne băgăm iar în asociație, ce

facem? Îl punem iar la grămadă, de abia l-am luat de la C.A.P., pământul, de abia l-am văzut de la I.A.S.'cu toate că aici nu a fost o zonă de genul ăsta, dar..."

(N.P., membru)

Foarte important din punctul de vedere al imaginii A.P.D. este și dacă pomicultorii o văd ca pe o asociație ce îi poate ajuta în atingerea intereselor pe care le-am descris mai sus. Părerile în legătură cu acest aspect sunt împărțite, chiar și în rândul membrilor asociației.

„Dumneavoastră considerați că asociația vă reprezintă sau nu vă reprezintă interesele ca membru?”

„Mie, unul, nu mi le reprezintă. Adevărul este că cotizația este aceeași, mata ai 3.000 de metri pătrați, eu am trei hectare. Asociația, chipurile, vrea să zică sa fim toți egali. Au și ei dreptate în felul lor că dându-le atât, sau cât le dă ... cantitatea trebuie să se împartă în mod egal. Pe matale te avantajează, cu trei mii de metri, dar eu, la trei hectare, pentru mine este apă de ploaie.

Nu poate să mă ajute cu nimic. Dacă, Doamne ferește pășesc ceva, nu îmi vine mie președintele sau nu știu cine să îmi ude pomii. Deci conștient și reiau fără să mai stăm la discuție, că nu îți vine. Că îți mânjește ochii cu ce? Cu un milion? Mai bine, nu că dau eu 300.000, dar este un fel de frecție la piciorul de lemn, cam așa ceva.”

(N.P., membru)

„Dumneavoastră credeți că asociația reprezintă interesele membrilor ei?”

„Da. Cred că le reprezintă prea mult. Și dacă nu ar fi fost asociația, noi nu aveam nici un drept. Că v-am spus, tot ce se mai dădea, se împărțea. Acum de exemplu, azi a fost președintele la ministrul agriculturii și ăla a zis ,cum, mă, se împarte la toate centrele substanțe și voi sunteți singura asociație pomicolă din țară și nu vă dă și vouă, măcar acolo...?’ Și el a pus mâna pe telefon, a chemat toți directorășii: de mâine încolo

vă zbor pe toți dacă nu repartizați și la ăștia ceva”. (S.O., membru)

O idee interesantă este cea conform căreia imaginea A.P.D. este dependentă de situația materială. Aceasta, din cauză că în anii '60 în zonă a existat o întovărășire agricolă din care au făcut parte cei cu suprafețe mici de pământ.

Încrederea în liderii A.P.D.

Încrederea în liderii asociației este un element foarte important al imaginii despre aceasta. Pentru mulți, imaginea asociației este asociată imaginii celor care se află la conducerea ei.

După cum am mai arătat, la conducerea A.P.D s-au aflat pe rând două grupuri diferite. Primul nu s-a bucurat de încredere din partea oamenilor din zonă. Faptul că membrii acestui grup au participat la un stagiul de pregătire în Statele Unite ale Americii și că în perioada în care grupul respectiv s-a aflat la conducerea asociației aceasta nu a avut nici o activitate vizibilă, a condus la o sporire a neîncrederii.

„Eu am fost artizanul acestei asociații. Împreună cu alți doi colegi ingineri la Oficiul Județean de Consultanță Agricolă în 2000, la 8 septembrie am botezat această asociație. Noi am oferit logistica și sprijinul în întocmirea statutului.... Nu ne-am implicat în structurile de conducere, am rămas simpli membri fiindcă ar fi apărut impresia că ne slujim niște interese ascunse. Asociația a avut succes fiindcă cei care au înființat-o nu au intrat în conducere.

Numai înjurături am luat, să știți. Oamenii au fost foarte reticenți la început, lucrurile nu au fost chiar simple”

(D.T., inginer O.L.C.A. Căndești)

„Hai, te-ai dus în America, dar măcar spune-ne și nouă ce ai văzut în America’, practic ei au făcut asta după ce s-au auzit gurile, zvonul. ,Fă ceva și pentru

pomicultură, cum au făcut ăștia, adu și tu o data pe an niște gratuități de substanțe, implică-te', pentru că practic, dacă nu se implica și nu se ajungea la Guvern, anul ăsta nu mai era, era mafia atât de mare încât asociația nu mai avea repartiție."

(S.O., membru)

Membrii actualei conduceri se bucură de o încredere mai mare din partea pomiculturilor. Ei sunt percepuți ca persoane care depun un efort mare pentru ceva ce este în folosul tuturor. Actualul președinte a fost ales în urma unei propuneri care a venit din sală în cadrul unei Adunări Generale a membrilor A.P.D. și se bucură de un prestigiu deosebit în virtutea faptului că este unul din pomicultorii cu cea mai mare producție din zonă. Președintele este cunoscut în ambele sate care constituie punctul de pornire al asociației, datorită faptului că este fiu al satului Căndești dar locuiește în Voinești.

„Asta a fost voința membrilor asociației ca asociația să fie condusă de domnul I.O. Este un om care urmărește cu foarte mare atenție destinele asociației, se zbate. Aleargă foarte mult să rezolve anumite probleme, care, practic, interesează oamenii din zonă, din județ, practic.”

(V.S., membru)

„De ce credeți că se implică așa de mult conducătorul asociației?”

„O face cu toată dragostea pentru că i-a plăcut meseria asta. De aia o face. Nu o face din alte avantaje. Nu, nu are nici un avantaj el. Dar o face pentru ca i-a plăcut meseria asta. I-a plăcut, el este fiu al satului, născut aici în mijlocul nostru. Și este un fiu de oameni cu stare materială serioasă. Nu este un fiu de profitori. Că profitori sunt cei care nu au suprafețe de pământ și caută să mulgă de la alții.”

(T.B., pomicultor din Căndești)

Imaginea pozitivă a liderilor A.P.D. și în special a președintelui pare să fi fost un factor decisiv în crearea unei atitudini favorabile asociației. Astfel, par

să fi contat mai puțin obiectivele expuse în statutul A.P.D. ci realizările efective ce sunt asociate în percepția oamenilor cu schimbarea conducerii.

Regimuri structurale ale acțiunii colective

În continuare ne vom referi la cele două grupuri care s-au aflat succesiv la conducerea asociației din punctul de vedere al regimurilor structurale ale acțiunii colective descrise de Kim și Bearman.

Având în vedere atitudinea de neîncredere din partea pomiculturilor față de membrii primului grup, putem considera că în prima etapă a fost vorba despre un regim înstrăinat, în care cei care au încercat să inițieze acțiunea colectivă au avut atât interese cât și resurse importante, dar s-au bucurat de o centralitate slabă.

Cea de-a doua etapă corespunde unui regim privilegiat, în care cei care inițiază acțiunea colectivă au interese puternice și resurse importante și se bucură de asemenea de un capital social mai important.

„Îi cunoașteți pe membrii conducerii asociației?”

„Da.”

„Cum vi se par, de ce credeți că se implică?”

„Pentru că sunt interesați. Sunt oameni care au mulți pomi plantați. Deci este și interesul lor să se implice în așa ceva. Să zicem ca șeful asociației și-a făcut la el acasă ceva și vede și nea Costică, care este membru al asociației, vrea și el să facă.”

(D.M. membru)

Se confirmă astfel ipoteza conform căreia regimurile privilegiate sunt mai propice acțiunii colective decât cele înstrăinate.

Tipuri de participare la acțiunea colectivă

În funcție de implicarea în funcționarea A.P.D. am putut identifica mai multe tipuri de actori sociali.

Primul tip este reprezentat de cei care sunt membrii ai conducerii A.P.D. și care depun eforturi importante atât din punct de vedere financiar cât și din punctul de vedere al timpului consumat. Aceștia sunt în general persoane cu resurse materiale și de capital social importante și care, prin faptul că dețin suprafețe mari de pământ, au interese importante în funcționarea asociației.

Un al doilea tip este reprezentat de cei care sunt membri ai asociației și au o implicare puternică. Ei dețin resurse importante (și în consecință au interese puternice), dar își sacrifică mai puțin timp și mai puține resurse decât cei din prima categorie. O posibilă explicație ar fi aceea că pentru ei norma „kantianismului cotidian” operează mai puțin puternic.

A treia categorie este reprezentată de persoane care sunt interesate de activitatea asociației, au avut și dețin în continuare un rol important pentru aceasta, dar nu sunt membri A.P.D. Astfel, directorul Stațiunii de Cercetare precum și directorul tehnic al acesteia nu sunt membri A.P.D. dar colaborează cu aceasta. De asemenea, printre cei care se implică fără a fi membri sunt și pomicultorii care au ajutat asociația dar care nu au sau nu au avut destulă încredere pentru a i se alătura.

„Văd că știți foarte multe despre asociație. Totuși nu sunteți membru.”

„V-am spus de la început am fost inițiatorul ei, dar nu am devenit membru.”

„De ce nu v-ați înscris?”

„Motivul v-am spus care este: m-au dat înapoi cei care au vrut să pună mâna pe

asociație. Deci am cu ce mă descurca, chiar dacă nu aș fi membru al asociației. Dar vreau neapărat să devin membru al asociației. Dar întâi să vedem finalul, ce contur va căpăta această asociație. Până unde se pot întinde ramificațiile ei.”

(T.B., pomicultor din Cândești)

Un al patrulea tip este reprezentat de pomicultorii care sunt înscrși în asociație dar a căror unică implicare este plata cotizației. În rândul acestora se regăsesc cei care s-au alăturat asociației datorită contagiunii.

Un ultim tip este al celor sceptici, care nu se implică în funcționarea asociației, nu sunt membri ai acesteia și nici nu au intenția de a se înscrie. Aceștia fie nu au încredere în membrii conducerii A.P.D., fie nu au încredere în capacitatea acesteia de a-și atinge obiectivele, fie văd în A.P.D. o revenire a colectivizării.

Concluzii

Variabilele componente ale modelului prezentat în prima parte a lucrării au putere explicativă diferită în ceea ce privește geneza acțiunii colective și participarea la aceasta. De asemenea, în funcție de felul în care ele influențează comportamentul individual, dau naștere la tipuri diferite de participare. În figurile 4 și 5 sunt sintetizate rezultatele studiului. Factorii care au avut un rol determinant în geneza și participarea la acțiunea colectivă sunt subliniați.

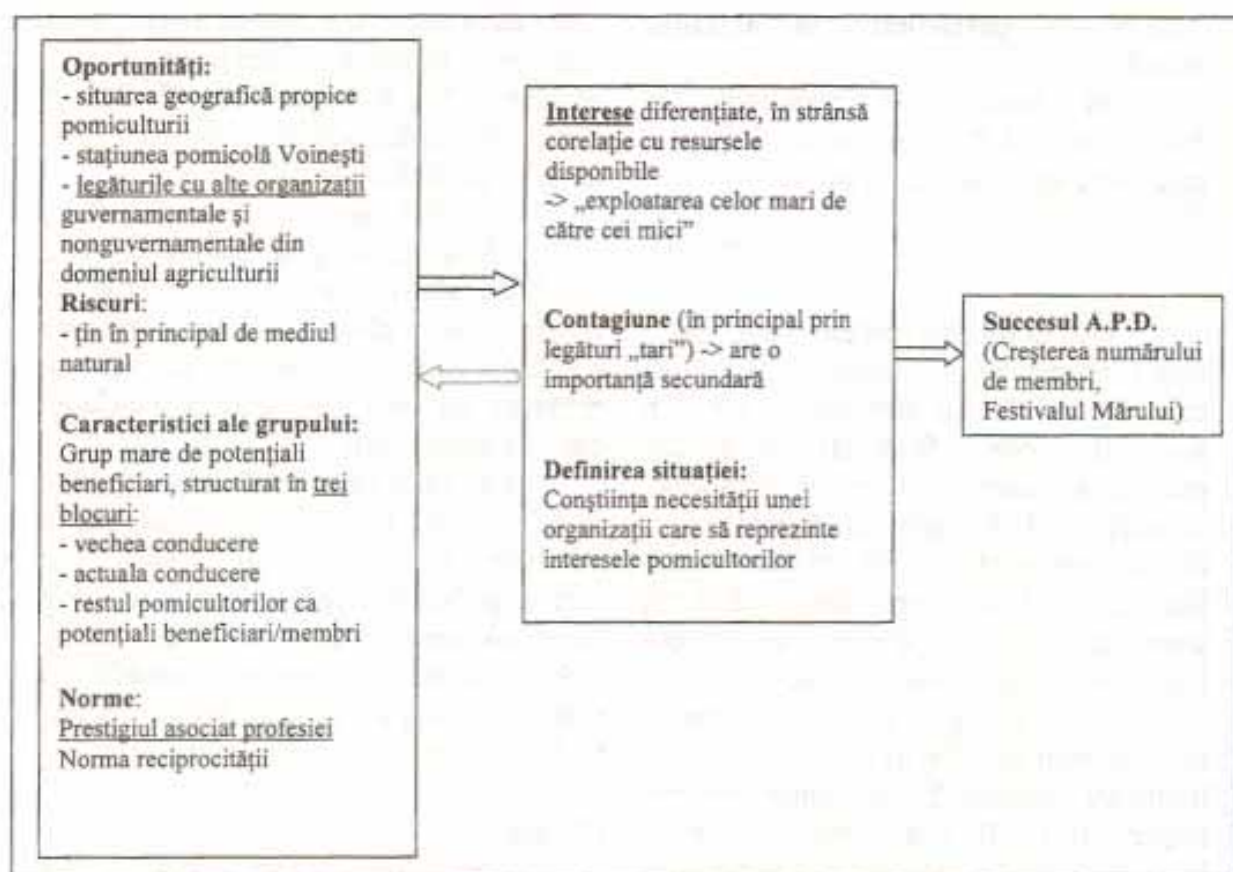

Figura 4: Geneza acțiunii colective în cazul A.P.D.

După cum am văzut, înscrierea ca simplu membru este determinată de o percepție pozitivă asupra asociației și a obiectivelor sale și de contagiunea mediată prin relații de prietenie și/sau de rudenie. În cazul studiat, aceste mecanisme par să aibă o valoare explicativă mai slabă în ceea ce privește participarea efectivă la acțiunea colectivă prin asumarea unui rol activ în funcționarea asociației.

De asemenea, condițiile ce țin de mediul natural și, legat de acesta, de cel economic, explică doar în mică măsură participarea la acțiunea colectivă. Ele au constituit un factor facilitator, dar nu determinant al acțiunii colective, fapt ce rezultă și din eșecul inițial al acțiunii colective.

Din cele arătate mai sus, rezultă că elementele ce dețin rolul hotărâtor în

explicarea acțiunii colective țin de interesele actorilor sociali și de capitalul social al acestora. Un specific al cazului studiat a fost legătura puternică între resursele materiale și interesele actorilor sociali, acțiunea colectivă având ca obiectiv obținerea unor avantaje economice pentru participanți, iar unele din aceste avantaje economice sunt proporționale cu suprafețele de pământ deținute (ne referim în principal la facilitățile în ceea ce privește vânzarea produselor). Putem considera că existența diferențelor între indivizi din punctul de vedere al intereselor a constituit un factor facilitator al acțiunii colective, ducând la ceea ce M. Olson numea „exploatarea celor mari de către cei mici”. Astfel, influența normelor „kantianismului cotidian” și a eticii profesionale pare să fie mediată de interesele actorilor sociali.

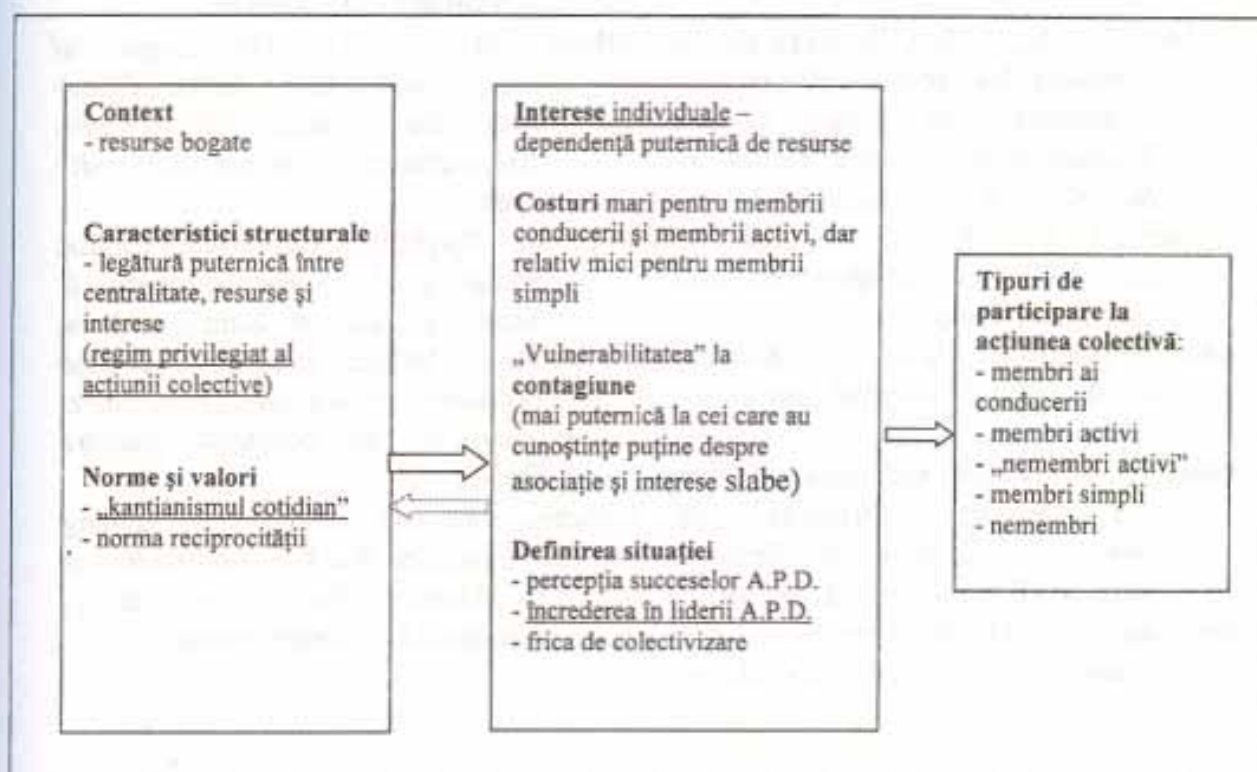

Figura 5: Participarea la acțiunea colectivă în cazul A.P.D.

Ambele conduceri s-au caracterizat prin aceea că au oferit imaginea unui grup unit. Cu toate acestea, primul grup a fost perceput mai degrabă ca o „gașcă” cu caracter conspiraționist, compusă din oameni care își urmăreau doar interesele personale, pe când în cazul celui de-al doilea grup consensul a fost perceput ca o caracteristică pozitivă.

În prima fază, cea a înființării asociației, o anumită componentă a capitalului social al inițiatorilor a fost decisivă, și anume relațiile cu anumite organizații de la nivel județean. Prin aceasta, cazul de față se aseamănă cu cele prezentate mai sus.

Diferența față de cazurile amintite este ceea ce relevă importanța unei alte componente a capitalului social al inițiatorilor, și anume a prestigiului și a încrederii de care se bucură inițiatorii în interiorul comunității. În lipsa acestui element, acțiunea colectivă a rămas în starea de proiect nerealizat.

Prin schimbarea conducerii A.P.D. s-a făcut trecerea de la un regim înstrăinat la un regim privilegiat al acțiunii colective. Membrii noii conduceri se bucură de încrederea pomicultorilor și, ca urmare a investirii cu statutul de lideri ai unei asociații ce își propune să reprezinte interesele pomicultorilor dintr-o zonă relativ extinsă, și-au construit și rețelele sociale externe comunității necesare pentru realizarea obiectivelor asociației.

BIBLIOGRAFIE

- Centeno, M. A., (1994), *Between Rocky Democracies and Hard Markets: Dilemmas of the Double Transition*, in *Annual Review of Sociology*, Vol. 20 (pp. 125-147)
- Coleman, J. S., (1990), *Foundations of Social Theory*, London, Harvard University Press
- Elster, J., (1989), *The Cement of Society*, Cambridge, Cambridge University Press,
- Gould, R. V., (1993), *Collective Action and Network Structure*, in *American Sociological Review*, Volume 58, No.2 (pp. 182-196)
- Luhmann, N., (1989), *Vertrauen. Ein Mechanismus der Reduktion sozialer Komplexität*, Stuttgart, Ferdinand Enke Verlag
- Olson, M., (1971), *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*, Massachusetts, Harvard University Press
- Pop, L., Rughiniș, C., (2000), *Capital social și dezvoltare comunitară. Studiu de caz*, in Zamfir, Elena, Preda, Marian, (coord.) *Diagnoza problemelor sociale comunitare. Studii de caz*, București, Editura Expert
- Putnam, R. D., (1993), *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*, New Jersey, Princeton University Press,

Abstract

The study proposes a theoretic model for explaining collective action, using as a starting point the theories of rational choice and of social capital. The model was tested using structural analysis for a case study of the Association of the Orchardists of Dâmbovița. The case is interesting not only because it represents an exceptional occurrence in our country (that of a professional association in the rural area), but also because it offers a model for the development of other regions of the Romanian rural area.